

بررسی نقش بنیان‌های جغرافیایی در برنامه‌ریزی توسعه پایدار روستایی با استفاده از مدل SWOT (مطالعه موردی شهرستان پاکدشت)

مجید ولی شریعت پناهی^۱

دانشیار دانشگاه آزاداسلامی یادگار امام خمینی (ره)، شهرری، ایران

محسن عابدینی

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی روستایی

حسن عبدالملکی

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی روستایی

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۰۹/۱۰

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۰۶/۰۲

چکیده

در این پژوهش به بررسی و شناخت بنیان‌های جغرافیایی و نقش آن‌ها در برنامه‌ریزی توسعه پایدار روستایی و ارائه راه کارهای مناسب توسعه روستایی با توجه به نقش بنیان‌های جغرافیایی در شهرستان پاکدشت پرداخته شده است. با توجه به این که جغرافیا علمی بانگرس سیستمی است و تمام عناصر یک سیستم با یکدیگر در ارتباط و به همدیگر وابسته‌اند و برای شناخت عنصری از یک سیستم باید به کل سیستم آن احاطه داشت پس لازم است که پس از شناخت وضعیت جغرافیایی روستاها از بعد طبیعی و انسانی موجود در روستاها راه حل‌هایی برای توسعه ساکنان روستا و ناحیه مورد مطالعه باهدف رفع مشکلات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روستائیان پیشنهاد داده شود. بنیان‌های قوی و کارآمد باعث پیشرفت و ارتقاء فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی شده و به سطح درآمد و رفاه مردم روستا کمک می‌کند و شناخت آن‌ها توسط برنامه‌ریزان به تسریع بهتر فرایند برنامه‌ریزی روستایی می‌انجامد. البته شایان ذکر است که راه‌های ارتباطی و نزدیکی به شهر به تسریع عملکرد بنیان‌های جغرافیایی کمک بسیاری کرده است و باعث افزایش آگاهی مردم و شناخت بهتر جهت افزایش بازدهی محصولات کشاورزی خودبا حداقل هزینه شده است. پس در امر برنامه‌ریزی توسعه روستایی لزوم توجه به بنیان‌ها و توان‌های محیطی هر روستا اهمیت بسیاری دارد و بانگرس سیستماتیک و برنامه‌ریزی همه جانبه و جامع می‌تواند به توسعه پایدار روستایی رسید البته همراه با برنامه‌ریزی کارشناسی شده باید مشارکت مردم را در فرایند تصمیم‌گیری دخالت داد و از نیروهای بومی و دانش غنی آن‌ها به صورت بهینه و مطلوب بهره برد. هدف اصلی در این پژوهش، شناخت تنگناها و بررسی مشکلات و ارائه راه کارهای مناسب توسعه روستایی با توجه به نقش بنیان‌های جغرافیایی در منطقه مورد مطالعه می‌باشد.

واژگان کلیدی: بنیان‌های جغرافیایی، برنامه‌ریزی، توسعه پایدار روستایی

مقدمه

نواحی روستایی بخش عمده جمعیت و عرصه‌های طبیعی کشور را به خود اختصاص داده‌اند و جامعه روستایی نقش بنیادی در حیات اقتصادی و اجتماعی کشور دارد. با توجه به اهمیت روستا و زندگی روستایی در کشور برنامه‌ریزی توسعه پایدار روستایی در فرآیند توسعه انسانی و اقتصاد ملی اهمیت فراوانی دارد.

با توجه به اهمیت و جایگاه جامعه روستایی در کشور و مشکلات و چالش‌هایی که این جامعه در جریان توسعه با توجه به اهمیت و جایگاه جامعه روستایی در کشور و مشکلات و چالش‌هایی که این جامعه در جریان توسعه خود با آن مواجه است، شناخت و تحلیل بنیان‌های جغرافیایی در کشور و به ویژه مطالعه قابلیت‌ها و تنگناها و موانع توسعه و نیز تحلیل آثار و پیامدهای شناخت این بنیان‌ها در عرصه روستایی، در فرآیند برنامه‌ریزی توسعه روستایی کشور اهمیت زیادی دارد. بنابراین توسعه پایدار و برنامه‌ریزی محیطی، و برنامه‌ریزی توسعه فضایی - کالبدی یک منطقه، ناحیه، و روستا ضروری به نظر می‌رسد، بنابراین اگر برنامه‌ریزی بر پایه توسعه پایدار استوار باشد، واقعیت‌های بیشتری را در اختیار برنامه‌ریز برای پیشبرد اهداف عالی آن میسر می‌سازد، از مجموعه بررسی‌های انجام گرفته در رویکردها، راهبردها و طرح‌های توسعه در داخل و خارج از کشور، چنین نتیجه می‌گیریم که تنها برنامه‌ای که بطور هماهنگ، موزون، همزمان، اساسی، راهبردی و همه جانبه می‌تواند مسائل محیطی و برنامه‌ریزی را بررسی، و برای رفع آن اقدامات سازنده و راهکارهای مؤثر پیشنهاد دهد، طرحی است که در قالب سیاست‌های توسعه پایدار دنبال گردد بطوریکه علاوه بر بهبود شرایط سکونت، توزیع عادلانه درآمد، و امکانات، فقرزدایی، تمرکز زدایی امکانات، با شرایط زمانی و مکانی نیز انطباق داشته باشد، و تاثیر مستقیمی بر بهبود کیفیت زیست داشته باشد بطوریکه در زمان حال و هم در آینده همه شرایط محیطی، انسانی، بصورت موزون و همه جانبه طوری در اختیار بشر قرار گیرد که ملموس، قابل استفاده و جامع گرایانه باشد.

محور اصلی این تحلیل، بررسی نقش بنیان‌های جغرافیایی در توسعه پایدار روستایی با مطالعه موردی ناحیه پاکدشت می‌باشد بر این اساس تحقیق حاضر با رویکرد توسعه پایدار تهیه و تدوین گردیده است.

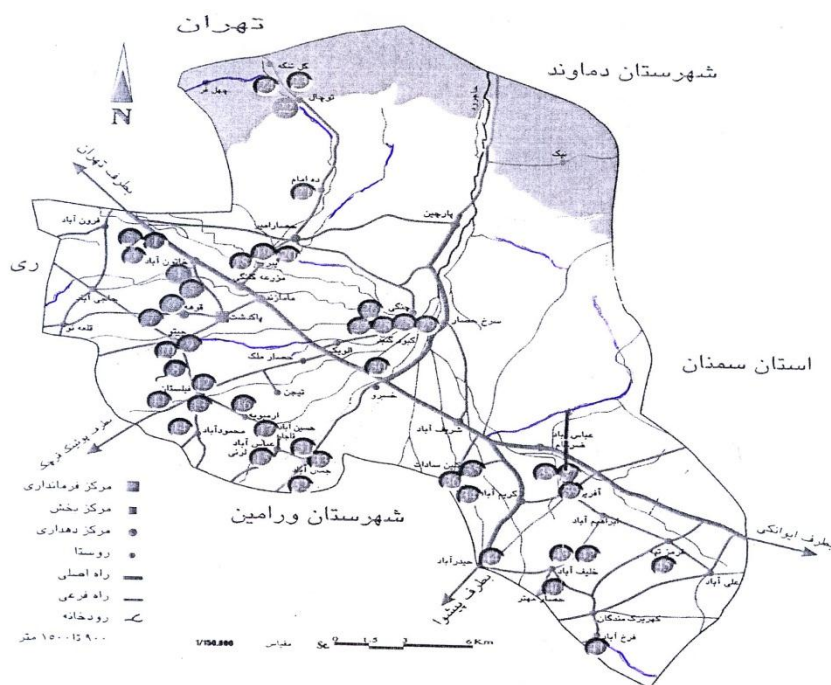
بیان مسئله

از دیدگاه توسعه پایدار، ارکان و بنیان‌های مختلف را در برمی‌گیرد که مهمترین این ارکان بنیان‌های جغرافیایی موثر در توسعه می‌باشد. بر این اساس بسیاری از نقاط کشورمان علیرغم داشتن قابلیت‌های زیاد در توسعه به دلیل عدم توجه به بنیان‌های جغرافیایی در برنامه‌ریزی، تهیه و اجرای طرح‌های توسعه فضایی موجود نشانگر عدم توسعه یافتگی و عقب ماندگی می‌باشد.

بنابراین برای توسعه پایدار در مناطق روستایی به برنامه‌ریزی نیاز داریم و برنامه‌ریزان روستایی باید شناخت عمیقی از وضعیت موجود جامعه روستایی داشته باشد و باید به توان‌های محیطی و بنیان‌های جغرافیایی آن نگاه ویژه ای داشته باشند و تنگناها و قابلیت‌های توسعه مناطق روستایی را مورد مطالعه و بررسی قرار دهند. همچنین موانع بیرونی و درونی در توسعه روستایی را شناسایی و راه کارهای برای برطرف کردن این موانع ارائه دهند.

ناحیه مورد مطالعه

شهرستان پاکدشت یکی از حوزه‌های هشتگانه مجموعه تهران است که در جنوب شرقی این مجموعه و در فاصله ۲۵ کیلومتری شهر تهران قرار دارد که جاده تهران - سمنان - مشهد این حوزه را به تهران مرتبط می‌کند. این شهرستان از غرب به شهر تهران از جنوب به شهرستان ورامین از شمال به شهرستان دماوند و از شرق به استان سمنان و شهر ایوانکی محدود می‌شود. این شهرستان در طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۴۰ دقیقه شرقی و عرض جغرافیایی ۲۸ درجه و ۳۵ دقیقه شمالی واقع شده است و دارای شیب ملایمی به میزان ۳ درصد در جهت شمال شرقی به جنوب غربی است. شهرستان پاکدشت دارای ۲ شهر، ۲ بخش، ۶ دهستان و ۵۴ روستای دارای سکنه می‌باشد (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ص ۵۷).

شکل ۱: نقشه شهرستان پاکدشت و مناطق روستایی آن

روش تحقیق

نوع تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر روش و ماهیت توصیفی تحلیلی می‌باشد. روش گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات در این تحقیق مبتنی بر روش‌های میدانی و تکنیک SWOT بوده است.

مبانی نظری

برنامه‌ریزی روستایی

برنامه‌ریزی روستایی محدوده‌های دهستان و روستا را در برمی‌گیرد. در این نوع برنامه‌ریزی به مسائل و مشکلات روستاها پرداخته می‌شود و راهکارهای توسعه همه جانبه مشارکتی و انسانی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

برنامه‌ریزی روستایی محدوده‌های دهستان و روستا را در برمی‌گیرد. در این نوع برنامه‌ریزی به مسائل و مشکلات روستاها پرداخته می‌شود و راهکارهای توسعه همه جانبه مشارکتی و انسانی مورد بررسی قرار می‌گیرد (آسایش و مشیری، ۱۳۸۲).

معنا و مفهوم توسعه

امروزه توسعه همپای زندگی بهتر تلقی می‌شود و جوامع نسبت به گذشته از آن بیشتر منتفع می‌گردند گاه توسعه بیشتر با روش‌های توسعه همپای سیاست‌ها و شیوه‌های اقتصادی پیش برده می‌شود که هم در زمینه تعیین و سنجش ارزش‌های واقعی منابع طبیعی و انسانی و هم به خاطر محدودیت‌هایی که در صورت افزایش بیش از حد انسانیت و سایر انواع حیات را تهدید می‌کنند، شکست خورده و ناکام مانده است (پاپلی یزدی و ابراهیمی، ص ۳۲).

توسعه انسانی

سازمان ملل در سال ۱۹۹۰ برای اولین بار گزارشی را تحت عنوان توسعه انسانی در سطح جهان مطرح کرد. توسعه انسانی روندی است که در سطح ملی آن امکانات افراد بشر افزایش می‌یابد. توسعه انسانی یعنی برخورداری از زندگی طولانی، همراه با تندرستی، دستیابی به دانش و توانایی، نیل به منابعی برای پدید آوردن سطح مناسب زندگی لازم است (مطیعی نگرودی، ۱۳۸۴، ص ۶۶).

توسعه پایدار روستایی

بسیاری از کارکردهای فضای روستایی در رابطه با محیط زیست می‌باشد. لذا امروزه در بسیاری از برنامه‌ریزی‌ها و امور مدیریت روستایی، توجه به توسعه پایدار روستایی الزامی است. ۵ پیش شرط مهم برای موفقیت توسعه پایدار روستایی عبارتند از:

-نگرش فرایندی به آموزش

-اولویت دادن به مردم

-امنیت، قانون و حفظ حقوق افراد و منافع آن

-پایداری از طریق خود اتکایی

-به فعالیت درآوردن استعدادها، تعهد و تداوم آن در مجریان

برنامه‌های توسعه روستایی جزئی از برنامه توسعه هر کشور است که برای دگرگون سازی ساخت اجتماعی - اقتصادی جامعه روستایی به کار می‌رود. این برنامه توسط دولت و کارگزاران آنها در مناطق روستایی اجرا می‌شود. این امر در بیان کشورهای در حال توسعه که دولت نقش اساسی در تلاش برای تجدید ساختمان جامعه به منظور هماهنگی با اهداف سیاسی و اقتصادی خاص به عهده دارد، اهمیت بیشتری پیدا می‌کند.

بنابراین توسعه روستایی را می‌توان فرایندی از تغییرات و تولات با هدف بهبود و ارتقای کمی و کیفی سطح زندگی جامعه روستایی دانست. فرایندی که با ایجاد تعادل و توازن زیستی بین دو فضای شهری و روستایی می‌انجامد و

عمدتاً در پی ایجاد توان و کارایی لازم برای جمعیت کم درآمد و فقیر روستایی است که کمتر قادر است بر توان خود بسنده کند و بر روی پای خود بایستد. (عابدینی، ۱۳۹۱، ص ۳۳).

بنیان‌های جغرافیایی

بنیان‌های جغرافیایی عوامل جغرافیایی هستند که شامل دو دسته می‌شود.

بنیان‌های طبیعی

شامل عواملی نظیر موقعیت و وسعت، اقلیم (بارش، رطوبت نسبی، دما، روزهای یخبندان) توپوگرافی، ساختار زمین‌شناسی، آب، خاک، پوشش گیاهی و حیات جانوری می‌شود.

بنیان‌های انسانی

جمعیت: افزایش جمعیت و سیر تحول آن یا به عبارتی دیگر با تغییر تعداد افراد جامعه روستایی یکی از شاخصه‌های مهم در جهت خدمات رسانی به ساکنان مناطق روستایی به شمار می‌آید.

دین، زبان و فرهنگ: همسان بودن و اشتراک آن در دین، زبان و فرهنگ که باعث برنامه‌ریزی بهتر جهت توسعه و رشد در مناطق روستایی می‌شود.

سطح سواد: افزایش سطح سواد در مناطق روستایی و بالا بردن آگاهی ساکنان به وسیله آموزش یکی دیگر از شاخصه‌های مهم در توسعه مناطق روستایی است.

دسترسی به راه‌های ارتباطی

اشتغال و وضعیت فعالیت‌ها

مهاجرت

بحث مالکیت اراضی و یا توان‌های محیطی (هجرتی، ۱۳۷۹، ص ۹۸).

نقش بنیان‌های جغرافیایی در توسعه پایدار و همه‌جانبه روستایی

روستا محل فعالیت‌های کشاورزی و دامداری است و ساکنین روستا در بهره‌کشی از زمین هرچه بیشتر تلاش می‌کنند. در بین عوامل جغرافیایی، موقعیت، شرایط آب و هوایی، اشکال ژئومورفولوژی و ناهمواری‌ها، استعداد و قابلیت‌های خاک، منابع آب و همچنین پوشش گیاهی نقش موثری در شکل‌دهی محیط‌های روستایی ایفا می‌کند. عوامل یاد شده مانند حلقه‌های ممتد یک زنجیره هستند که با یکدیگر یک سیستم را تشکیل می‌دهند.

عناصر فوق در هر نوع بررسی مکانی و مطالعه جغرافیایی مورد توجه جغرافیدانان است و مفاهیم به قدری که ما را از هرگونه تعریف و تفسیری بی‌نیاز می‌کند (عابدینی، ۱۳۹۱، ص ۳۹).

در نهایت منطبق کردن پتانسیل‌های طبیعی با ویژگی مختلف انسانی از قبیل پراکندگی، جمعیت، سواد، اشتغال و بیکاری، آداب و رسوم، زبان، دین و نژاد و نوع فعالیت‌های انسانی به نوبه خود می‌تواند در میزان و کیفیت رشد و توسعه مناطق روستایی تاثیر قوی داشته باشد (هجرتی، ۱۳۷۹، ص ۹۸).

بحث و بررسی

طی چند دهه اخیر توسعه روستایی در ایران از روند اندیشیده و طراحی منسجمی برخوردار نبوده است. ذکر این نکته به معنای نفی اقدامات قابل توجه و سازنده ای که در برخی از جوامع روستایی صورت پذیرفته نیست بلکه مفهوم گسیختگی اهداف و برنامه‌ها و فقدان راهبردهای مشخص برای توسعه روستایی است (سعیدی، ۱۳۷۰، ص ۱). اهداف برنامه‌ریزی و توسعه روستایی اساساً در چارچوب‌ها و بسترهای مختلف و بر اساس شرایط عینی جوامع تعریف و تعیین می‌گردد. از منظر نظری به اجمال قاعدتاً ارتقا فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، کالبدی-فضایی روستایی به منظور قابل زیست‌کردن اینگونه سکونتگاه‌ها و در یک کلام بستر سازی برای اعتلای روستاییان است (سعیدی ۱۳۸۲، ص ۲۰۶).

بنابراین سعی بر این است تا با استفاده از آماره سالیانه منتشره از مرکز آمار به برآورد مدل‌ها و سنجش میزان حساسیت‌های بنیان‌های جغرافیایی شامل دو دسته بنیان‌های طبیعی و بنیان‌های انسانی پرداخته شود. یکی از مهمترین ارکان هر روستا و شهر میزان جمعیت آن شهر می‌باشد زیرا رونق هر مکانی به میزان جمعیت و رشد آن بستگی دارد. به طوری که آبادی هر شهر یا روستایی را با میزان جمعیت آن مورد بررسی قرار می‌دهند. در این تحقیق نیز سعی شده میزان تغییرات جمعیت در شهرستان پاکدشت را مورد بررسی قرار داده شود.

ارزیابی ویژگی‌های محیطی موجود در روستاهای منطقه

از مهمترین ویژگی‌های محیطی روستاها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود.

- وجود خاک حاصل خیز برای کشت و زرع
- قرارگیری روستا در ناحیه هموار و مسطح
- شیب عمومی به سمت جنوب
- وزش باد شهرباری در فصل پاییز و بهار از سمت غرب
- قرارگیری روستا در اقلیم آب و هوایی نیمه گرم تا خیلی گرم در تابستان و نسبتاً نیمه سرد در زمستان
- قرار گرفتن شهرستان در محل عبور جاده فراملی

جدول شماره ۱: نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید مناطق روستایی از دیدگاه مسئولین (SWOT)

موقعیت عوامل و نیروهای تاثیر گذار		متاثر از شرایط درونی		متاثر از شرایط بیرونی	
		قوت	ضعف	فرصت	تهدید
محیطی	منابع آب	+		+	
	منابع خاک	+		+	
	مخاطرات طبیعی (سیل و زلزله و...)		+		
	محیط زیست	+			
اجتماعی- انسانی	نرخ رشد طبیعی جمعیت		+		
	سطح سواد		+		
	تغذیه		+		+
	انسجام فرهنگی		+		
	اعتماد اجتماعی		+		
اجتماعی- فرهنگی	مشارکت مردمی		+		

			تعامل مردم با دستگاه اجرایی
	+	+	
			اشتغال
			زراعت
			باغداری
اقتصادی و خدمات			دامداری
			صنعت
پشتیبان تولید			خدمات پشتیبان و تولید
			آموزش

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول شماره ۲: جدول اهم مسائل و مشکلات و امکان راه حل‌های آن از دیدگاه نهادهای محلی و مردمی

روستا	شدت اثر گذاری			دامنه نفوذ			امکان راه حل مسئله			نحوه مشارکت دولت		نحوه مشارکت مردم	
	کم	متوسط	زیاد	کم	متوسط	زیاد	کم	متوسط	زیاد	کم	متوسط	زیاد	
سستی بودن قناعت			+									+	
کمبود آب کشاورزی و شبکه مناسب آبیاری		+				+						+	
عدم آگاهی در امور علمی کشاورزی و دمداری			+			+			+			+	
مهاجرت روستاییان			+			+					+		
کمبود امکانات آموزشی و بهداشتی			+			+					+		
فقدان بازار و عدم تضمینی فروش محصولات			+			+					+		
مشکلات بافت کالبدی روستا						+					+		
نابرابری و عدم سنخیت قیمت			+			+					+		

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول شماره ۳: تحلیل توان‌ها و محدودیت‌های محیط اقتصادی روستاهای شهرستان بر مبنای طرح SWOT

بخش	درون سیستم (SW)	بیرون سیستم (TO)
	نقاط قوت (Strengths)	فرصت‌ها (opportunities)
اقتصادی	۱- وجود اراضی وسیع در روستا	۱- وجود اراضی زراعی برای گسترش فعالیت‌های کشاورزی
	۲- اشتغال کشاورزان در بخش‌های زراعت، باغداری و دامداری	۲- بهره برداری از اراضی برای پرورش گل و گیاه
	۳- برخورداری از جمعیت فعال اقتصادی	۳- امکان گسترش فعالیت‌های دامداری و دامپروری
	نقاط ضعف (weakness)	تهدیدها (threats)
	۱- پایین بودن درآمد سالیانه روستاییان	۱- کشاورزی سنتی و پایین بودن تولید و درآمد
	۲- سستی بودن کشاورزی	۲- عدم وجود مکان‌هایی جهت خرید محصولات کشاورزی

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول شماره ۴: تحلیل توان‌ها و محدودیت‌های محیط فضایی - کالبدی روستاهای شهرستان بر مبنای طرح SWOT

بخش	درون سیستم (SW)	بیرون سیستم (OT)
	نقاط قوت (Strengths)	فرصت‌ها (opportunities)
فضایی- کالبدی	۱- برخورداری از خدمات درمانی (خانه بهداشت)	۱- توسعه روستاها در زمینه خدمات زیر بنایی و روبنایی
	۲- دسترسی مناسب روستا به سیستم حمل و نقل	۲- امکان ایجاد بازارهای محلی
	۳- برخورداری روستاها از خدمات آموزشی ابتدایی	۳- میداگاهی بودن روستاها و دسترسی مناسب ساکنین به خدمات خانها
	۴- دارای طرح‌های روستایی (فاضلاب)	۴- عدم برخورداری از خدمات زیر بنایی (فاضلاب)

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول شماره ۵: تحلیل توان‌ها و محدودیت‌های محیط طبیعی روستاهای شهرستان پاکدشت در قالب جدول SWOT

بخش	درون سیستم (SW)	بیرون سیستم (OT)
	نقاط قوت (Strengths)	فرصت‌ها (opportunities)
محیطی	۱- وجود پوشش گیاهی در قالب باغات و وجود گیاهان دارویی	۱- برخورداری از اراضی مناسب برای باغات و تولید گل
	۲- برخورداری از خاک حاصل خیز	۲- اثرات مخرب استفاده از کود و سم شیمیایی مزارع بر خاک و منابع آب
	۳- نزدیکی به تهران	۳- برخورداری از پوشش گیاهی برای مصارف دارویی
	۴- نزدیکی به تهران	۴- برخورداری از پوشش گیاهی برای مصارف دارویی

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول شماره ۶: تحلیل توان‌ها و محدودیت‌های محیط اجتماعی- فرهنگی مناطق روستایی پاکدشت در قالب جدول SWOT

بخش	درون سیستم (SW)	بیرون سیستم (OT)
	نقاط قوت (Strengths)	فرصت‌ها (opportunities)
اجتماعی- فرهنگی	۱- بالا بودن میزان سواد	۱- برخورداری از همگن‌های
	۲- تعادل بین زنان و مردان، ترکیب نسبت جنسی	۲- فرهنگی بین افراد بومی روستا
	۳- بالا بودن جمعیت فعال بین ۶۴-۷۵	۳- برخورداری از مهارت‌ها و آموزش‌های اولیه
	۴- برخورداری از دهیاری	۴- برخورداری از همگن‌های قومی
	۵- برخورداری از همگن‌های قومی	۵- مهاجر پذیری جمعیت افغان و برهم خوردن تجانس جمعیتی

منبع: یافته‌های تحقیق

ارائه راهکارها و پیشنهادات

- زیست محیطی

- اجرای شبکه دفع آب‌های سطحی داخل بافت روستا، پساب‌های خانگی در معابر فرعی روستاها بصورت غیر بهداشتی ریخته و باعث آلودگی محیط می‌شود بنابراین پیشنهاد می‌شود که آب‌های سطحی روستا بوسیله جدول و کانال‌هایی که در معابر روستا احداث می‌شود به صورت استاندارد به خارج از بافت هدایت شود. همچنین دفع فاضلاب‌های سنگین در روستاهای پاکدشت بصورت چاه‌های جذبی است و نیاز به شبکه فاضلاب دارد.

- اقتصادی با تاکید بر توسعه پایدار

- ۱- سرمایه گذاری در زیر ساخت‌های کشاورزی
- ۲- شناسایی مزیت‌های نسبی و امکان سنجی استقرار صنایع روستایی (تبدیلی، کشاورزی، دستی) در محیط روستایی
- ۳- ایجاد مشاغل غیر کشاورزی بوسیله سرمایه گذاری خصوصی و عمومی
- ۴- ایجاد واحدهای دامداری صنعتی
- ۵- ایجاد مجتمع‌های تولید کشاورزی (زراعت و باغبانی، دام و طیور، شیلات و آبزیان)
- ۶- احداث کارگاه‌های تولیدی بصورت تعاونی
- ۷- تخصیص اعتبارات کافی از طرف دولت به کشاورزان در جهت فراهم نمودن ماشین آلات کشاورزی

- فعالیت‌های مشارکتی روستاییان

- ۱- دادن اختیار و قدرت تصمیم گیری به نهادهای شورایی و مشارکتی مردم روستایی در مراحل تهیه و تصویب و اجرای طرح‌های توسعه روستایی
- ۲- شناخت افراد و گروه‌های موثر و با نفوذ در محل بعنوان عناصر مهم و اساسی جهت پیشبرد مناسب طرح‌ها و مشارکت در فرآیند توسعه یکپارچه روستایی
- ۳- انجام اقدامات آموزشی، تدریجی اولیه در سطوح ناحیه روستایی به منظور جلب اعتماد افراد بومی
- ۴- بهره وری از انواع فعالیت‌های اقتصادی در جهت افزایش اشتغال و درآمد در محیط روستا
- ۵- اعتمادسازی و آگاه‌سازی
- ۶- تشویق به مشارکت مردم در اداره امور روستا
- ۷- سپردن بخشی از فعالیت‌های اجرایی طرح‌های عمرانی به روستاییان و بالا بردن احساس مسئولیت آن‌ها
- ۸- دادن آموزش‌های لازم در جهت چگونگی مواجه شدن با خطراتی مانند سیل و زلزله

- محیط طبیعی

- ۱- جذب گردشگران از تهران و شهرهای همجوار
- ۲- جذب بازار تهران برای مصارف خوراکی،
- ۳- امکان بالا بردن سطح آگاهی روستاییان در بهره برداری از منابع طبیعی

- فرهنگی اجتماعی

- ۱- فروش صنایع دستی به گردشگران و ایجاد اشتغال
- ۲- امکان ایجاد مراکز رفاهی در محدوده روستا

- فضایی - کالبدی

- ۱- توسعه روستا در زمینه مراکز اداری و خدماتی و ایجاد واحدهای تجاری، خدماتی بین راهی با توجه به عبور جاده تهران - مشهد

۲- جذب بازار مصرف تهران بواسطه نزدیکی به تهران و گسترش بازارهای محلی به عنوان مرکز مبادلات منطقه‌ای

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در این پژوهش سعی شد تا بر اساس بنیان‌های انسانی و آمارهای موجود مدل‌های برآوردی اثرات این بنیان‌ها بر هم برآورد شود تا بتوان اثر تغییرات این بنیان‌ها را بر توسعه انسانی روستا بدست آورد.

لازم بذکر است بنیان‌های قوی و موثر اعم از طبیعی و انسانی می‌توانند در ارتقای سطح فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مردم روستا تاثیرات زیادی داشته باشد و پیشرفت را برای روستاییان به ارمغان بیاورد. البته پیشرفت و توسعه پایدار روستایی به یک برنامه‌ریزی هدفمند و همه جانبه پایدار نیاز دارد، لذا در فرایند توسعه ملی و منطقه‌ای نقش برنامه‌ریزی توسعه روستایی اجتناب ناپذیر است. در واقع بدون توجه به روستا و مشکلات آن نمی‌توان مشکلات و معضلات شهری و در سطح بالاتر منطقه‌ای و ملی راحل نمود از سوی دیگر استفاده بهینه از منابع و امکانات کشور از نکات مهم و ضروری در برنامه‌ریزی توسعه پایدار روستایی است. در این تحقیق برای دست یافتن به این منظور ابتدا بنیان‌های انسانی شامل رشد جمعیت در کل شهرستان پاکدشت و میزان رشد جمعیت در مناطق روستایی و شهری برآورد گردید. در مقایسه نتایج حاصله مشاهده می‌شود که رشد جمعیت در مناطق شهری بسیار کم می‌باشد. سپس سعی شد براساس مدل‌های آماری به بررسی میزان اثر تغییرات بنیان‌های طبیعی بر بنیان‌های انسانی پرداخته شود.

بر اساس برآوردهای صورت گرفته و علامت ضرایب بدست آمده از منطقه مورد مطالعه مشخص گردید متغیر بنیان طبیعی بر بنیان انسانی اثری مثبت می‌باشد. همچنین مشاهده شد برای توسعه روستاهای این منطقه و افزایش جمعیت آنها میزان افزایش فعالیت کشاورزی تأثیر چندانی ندارد و مسئولین باید به فکر ایجاد تأسیسات دیگر همچون ایجاد شهرک‌های صنعتی باشند.

بنابراین باید بنیان‌های طبیعی و انسانی هر منطقه جغرافیایی را شناخت و به قابلیت‌ها و تنگناهای آن در زمینه برنامه‌ریزی توسعه پی برد و برای آن منطقه برنامه‌ریزی مدرن، و بعد از آن نظارت همه جانبه نمود که این موضوع با مشارکت اهالی روستا انجام شدنی خواهد بود تا حداکثر نتیجه مطلوب را بتوان بدست آورد.

منابع

- پاپلی یزدی، محمد حسین، و ابراهیمی، محمدمیر (۱۳۷۵). نظریه‌های توسعه روستایی، انتشارات سمت
- سعیدی، عباس (۱۳۸۲). مبانی جغرافیای روستایی، انتشارات سمت
- سعیدی، عباس (۱۳۷۰). تحلیل و نقد شیوه‌های طبقه بندی روستاها، معاونت عمران روستایی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی
- سیمای اقتصادی-اجتماعی شهرستان پاکدشت، ۱۳۸۲، استانداری تهران
- عابدینی، محسن (بی تا). پایان نامه کارشناسی ارشد، نقش بنیان‌های جغرافیایی در توسعه پایدار روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری

مطیعی لنگرودی، حسن (۱۳۸۴). برنامه‌ریزی توسعه روستایی باتاکید بر ایران، جهاد سازندگی

هجرتی، محمدحسین (۱۳۷۹). نقش بنیان‌های جغرافیایی در توسعه پایدار روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

فرم اشتراک فصلنامه علمی - پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی

شرایط اشتراک :

۱- تکمیل فرم و ارسال آن به آدرس : گرمسار - میدان دانشگاه - خیابان دانشجو - دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار - دانشکده علوم انسانی - دفتر فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی .

۲- ارسال فیش بانکی حق اشتراک به حساب ۰۱۰۶۳۲۷۴۰۰۰۰۷ به نام دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار نزد بانک ملی شعبه دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار

۳- تاییدیه واحد آموزش دانشگاه ذیربط ، یا تصویر کارت دانشجویی برای دانشجویان .

۴- بهای اشتراک سالانه (۴ شماره) با احتساب هزینه برای :

موسسات ، شرکت ها و مراکز تحقیقاتی و اشخاص حقیقی و حقوقی : ۸۰۰۰۰۰ ریال

دانشجویان (با ارائه تصویر کارت دانشجویی) ۶۴۰۰۰۰ ریال

بهای تک شماره ۲۰۰۰۰۰ ریال می باشد

اینجانب ..... دارای مدرک تحصیلی .....

متقاضی اشتراک سالانه فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی می باشم .

فیش پرداخت شده حق عضویت به حساب شماره ۰۱۰۶۳۲۷۴۰۰۰۰۷ به نام دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار نزد بانک ملی شعبه دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار - کد ۲۴۳۷ به پیوست ارسال می گردد.

نشانی کامل متقاضی:.....

.....

نشانی پست الکترونیک:.....

تلفن:.....

Role of geographical basis in rural sustainable development planning by using model of SWOT

Majid Vali Shariatpanahi*

Associate Prof., Dept. of Geography, Islamic azad University,
Yadegar Imam Khomeni Branch, Shahr-e-ray, Iran

Mohsen Abedini

M.A. in Rural Planning

Hassan Abdolmaleki

M.A. in Rural Planning

Abstract

This research discusses about the role of Geographical in development planning case study paktasht region. Regarding that Geography is systematic knowledge of elements of a system we must domain on all if system. On in order to get the whole knowledge of paktasht region first we need to get its natural specification like: weather condition geomorphology hydrology soil water resources this region. At last in order to solve the economical and social problems of villagers with the attention of natural and human abilities advantages and limitations of the existing the techniques for promoting standard of living and social welfare if rural dwellers if taken. Thus the knowledge and weak Geographical biases helps to rural development programs that plan a suitable program with the abilities and need of villagers and to prevent of many problems like migration slummy unemployment the growth and expansions of unorthodox city swallowing villages of near cities that all caused by non-balances exist abilities in surface if city and village.

Keywords: Rural sustainable development, SWOT model

---

* (Corresponding author) majidsharreeatpanahi@yahoo.com